

Jouko Martikainen
Turku - Göttingen

Helluntaina 1988

KUTSUTTU JALoon VIRKAAN

1. Johdannoksi

Olen toiminut 24 vuotta pappina Suomen Evankelisluterilaisessa kirkossa. Ordinaattorini oli arkkipiispa Ilmari Salomies. Meitä oli Turun Tuomiokirkossa kolmantena tammikuuta 1964 kolme vihittävä: Ilmari Joensuu, Simo Kiviranta ja minä. Unohtumattomana on mielessäni ordinaattorimme syleily Tuomiokirkon sakaristossa vihkimyksen jälkeen ja hänen haltioitunut huudahduksensa: "Veljeni!"

Kaikki nämä vuodet olen iloinnut pappisvirastani. Samalla olen kuitenkin tuntenut eläväni monimutkaisten tekijäin muodostamassa jännitekentässä, jossa sisäiset ja ulkoiset paineet ovat synnyttäneet epävarmuutta uskon ytimestä, pappina olemisessäni ja vaikeuttaneet siinä kasvamista. SKY:ssä vietettyjen virikerikkaiden vuosien 1964-68 jälkeisinä jatko-opintovuosina etsin Turussa itselleni reflektointikumppaneita, joiden kanssa olisi voinut yhdessä kasvaa uskossa ja pappisvirassa. Yritykseni eivät kuitenkaan tuottaneet tulosta. Jatko-opintojen, tutkimuksen ja arkkipiispan kansliassa vietettyjen vuosien antaman kokemuksen myötä on näiden perustavien kysymystenpaine tullut siinä määrin väkeväksi ja velvoittavaksi, että nyt tunnen jollakin tavalla velvollisuudekseni lähteä liikkeelle tällä kirjeellä: Pyydän Sinua tutustumaan tekstiini. Jos siinä esitetyt ajatukset ja arvioinnit ovat mielestäsi oikeaan asuvia ja toimenpide-ehdotukset kannatettavia, antanet minun siitä kuulla tavalla tai toisella. Omasta puolestani pidän tärkeänä uskomme ytimeen kohdistuvaa pohdintaa ja siitä nousevaa kiinnostusta pappisvirassa kasvamiseen. Jos katsot voivani hyväksyä alempana esitetyt yleispiirteiset linjaukset ja ehdotukset, kutsun Sinut vanhempana perustamaan "veljestöä" KUTSUTTU JALoon VIRKAAN (työn imi), joka tulee lähemmin puheeksi tämän paperin lopussa.

2. Jumalamme on suuri ja pelastuksemme on sanomaton

Mitkä seikat ovat luoneet epävarmuutta ytimeistä ja vaikeuttaneet pappisvirassa kasvamista? Papin työtä voimme tehdä iloisin sydämin vain silloin, kun tiedämme palvovamme Elävää, Kolmiyhteistä Jumalaa, kun tiedämme ja näemme oman kirkkomme opettavan oikein tästä Jumalasta ja Häntä myös oikein palvovan, kun tiedämme ja koemme, että oman kirkkomme uskonaarre on tyhjentytön ja kun tietää ja kokee, että oman elämän antaminen pappistyöhömme on ihaninta, mitä tietää. Ovatko nämä edellytykset olemassa pappisvirkamme hoitamiselle?

Epävarmuus uskon ytimeistä, "pako siviiliin" (papillisten tunnusten käytön vieroksuminen jumalanpalvelusten ja kirkollisten toimitusten ulkopuolella, siis tietoinen papillisuuden minimoiminen), pappilakulttuurin auringon laskeminen ja kristinuskon tulevaisuutta koskeva epävarmuus vaikeuttavat meitä ohjautumasta edellä mainittujen, kylläkin olemassa olevien peruspilareiden kannattamaan pyhäkköön ja siinä koettavasta pappisviran tuomasta ilosta. Tämän syntymisen esteistä "epävarmuus ytimeistä" lienee vaikein. Mitä sillä tarkoitan?

Valistuksen jälkeinen kouluteologia on anemisoitunut, tullut siis "heikko- tai vähäveriseksi". Kahdelta suunnalta on kirkkolaivaan hyökyaallon tavoin tulvinut vettä. Jumala itse ei kouluteologian mukaan voi Kantin tekemän teoreettisen ja käytännöllisen jaon mukaisesti olla sellaisenaan teologinen tutkimusteema, sitä voivat olla vain Häntä koskevat käsitykset. Tieto ja kärki eivät myöskään sellaisenaan ole keskeisiä-tutkimusteemoja; sitäkin enemmän ihmisen asennoituminen uskoa koskeviin asioihin. Toiselta sivulta hyökinyt tulva on ottanut mukaansa pelastuksen kirkon kristillisen uskon keskeisimpänä sanottavana. Pelastusta koskevat käsitykset on pakotettu yleisiä ja historiallisia tai psykologisia ilmiöitä koskevaan muottiin; historiallisuus, uskon elämyksellisyys ja kirkon yhteiskunnallinen vaikutus ovat yläkäsitteitä, pelastus vain kirkon itsensä käyttämä julistusta koskeva termi. Nämä kaksi hyökyaaltoa ovat taittaneet kärjen teologian ja kirkon keskeisimmältä sanottavalta. Jumala itse ja pelastus eivät siis ole kouluteologiaa hallitsevia teemoja.

Vasta pari vuosikymmentä kestänyt ahertaminen lännen (samoin kuin Bysantinkin) perinteen ulkopuolisten lähteiden kanssa on auttanut minua näkemään näiden kouluteologisten sidosten turmiollisuuden ja osittain myös vapauttanut niiden kahleista. Onko siis koittanut teologinen "jäidenlähdon" aika? Sitä toivon ja sen puolesta mielelläni haluan ponnistella.

Jumala itse on perusrealiteetti, eivät Häntä koskevat käsitykset. Jumala on aina ihmiselle liian todellinen. Se on lähtökohta ja perusfaktumi. Hän itse asettaa teologialle tehtävät. Tämän kaiken on anemisoitunut kouluteologia asettanut päälaelleen. Nyt se on korjattava.

Meidän Jumalamme on suuri, pelastuksemme on sanomaton! Näistä lähtökohdista on sydämissämme asuva epävarmuus uskon ytimeistä korjattavissa.

3. Olkaamme papillisia!

"Pako siviiliin", pukeutuminen virkamiesrooliin ja kerrostalon anonymiteettiin ovat niitä voimia, joiden keskellä kukin meistä etsii tukea papinrooliinsa. Pastoraalinen habituksemme on lujilla. Itsekseni olen kapinoinut sitä vastaan, etten ole voinut toivomallani tavalla kehittyä paimenroolissani. Tunnen tarvitsevani teidän toisten apua. Ellen erehdy, kaikki me tarvitsemme toistemme apua. Siksi puhun tästä aiheesta.

Pastoraalinen habituksemme voi kuitenkin kasvaa. Se edellyttää meiltä keskittymistä Jumalan palvontaan, rukoukseen ja meditaatioon. Luulen, että pastoraalinen habituksemme kasvaa suorassa suhteessa näihin käytetyin ajan kanssa. Aiheellisesti valitamme, että meille uskotun lauman ripittäminen ja yksityinen sielun hoito näyttelevät vaatimatonta osaa papintyössämme. Kukin meistä on pohtinut siihen johtaneita syitä. Omasta puolestani olen vakuuttunut siitä, että Jumalan palvonta, rukous ja meditaatio yhdessä niistä nousevan ihmisiin kohdistuvan mielenkiinnon kanssa herättävät ihmisissä luottamusta meihin sielunhoitajina. He etsivät meistä paimenta, sielunhoitajaa, jolle voi juuri siksi uskoutua, että olemuksemme on pastoraalisen habituksen sävyttämä, siis oikeassa mielessä aidosti papillinen. "Pako siviiliin" estää juuri sen, mikä on perusedellytys sielunhoitotyöllemme, nimittäin pastoraalisen habituksen kasvamisen. Siis olkaamme aidosti papillisia!

Pastoraalisen habituksen kasvaminen edellyttää yhteistä teologista reflektointia, rukousta, keskinäistä rohkaisemista ja veljellistä sielunhoitoa, kypsymistä siihen, että keskinäinen sielunhoito on myös meille itsellemmekin luonnollinen etuoikeus. Jokainen meistä voi kasvaa sielunhoitajana. Raivatkaamme siis tieltä kaikki mikä estää meitä olemaan aidosti papillisia.

4. Liturginenkin habituksemme voi kehittyä

Liturgia on vaativin mahdollinen muoto ihmisen luomien toimintojen joukossa. Hyvä liturgia syntyy paljosta harjoittelemisesta, liturgisen aineksen hallitsemisesta ja liturgisesta tajusta. Liturgisen tajun kehittäminen on saanut osakseen niukasti mielenkiintoa teologisessa koulutuksessamme ja kirkossamme yleensäkin. Siitä syystä liturginen hoitamattomuus ja usein huolimattomuuskin ovat kiusallisen yleisiä jumalanpalveluksissamme. (Viime vuosina on eräin paikoin ollut nähtävissä ilahduttavia merkkejä myönteisestä kehityksestä.)

Pastoraalisen habituksen ohella myös liturginen habituksemme voi kehittyä. Kirkkomme perinne tarjoaa kaikki tarpeelliset edellytykset ihanaan liturgiaan. Sen tieltä on kuitenkin raivattava eräitä kasvannaisia. Olennaisen muutos koskee kuitenkin meitä itseämme liturgeina. Liturgista toimintaa on sitkeästi harjoiteltava. Sen eri komponentit on ajateltava läpi oikean liturgisen tajun valossa ja siltä pohjalta luotava perinteeseemme istuvaa liturgista käytäntöä. En tarkoita uuden liturgisen käytännön luomista. Pikemminkin vanha on ajateltava läpi liturgiaa kantavista teologisista ja esteettisistä lähtökohdista käsin. Tärkeintä on meditatiivis-rukouksellisen ilmapiirin luominen Jumalan palvontaamme. Se voi merkitä resitatiivin nykyistä laajempaa käyttämistä, kuoron käytön uudelleen ajattelemista, alttaritilassa tapahtuvan elekielen ja toiminnan "luonnollistamista", väärän jäykkyyden ja satunnaisten tekijäin synnyttämän liturgisen toiminnan muuttamista. Liturgia voi tulla meille mieluisaksi ja ihanaksi; sen tiellä on yleensä vain harjaantumattomuus ja kehittymätön liturginen taju. Voimme kuitenkin kehittyä ja kasvaa helpommin kuin ehkä luulemmekaan.

5. Muuttakaamme pappilakulttuurin auringonlasku kotialttarin aamunkoitoksi!

Pappilakulttuurin aurinko on jo laskenut. Sen mukana siirtyy historiaan vuosisatainen hengellinen instituutio ja kulttuurityö. Pappiloiden häviämistä ei voi olla ajattelematta apeana ja kaihoisana. Olisi kummallista, ellei se loisi "alaviritteisyyttä" koko papistomme keskuudessa.

Pappilakulttuurin nyt siirtyessä silmiemme edessä menneisyyteen voimme nähdä eräitä asioita entistä selvemmin oppia niistä. Terävänä nousee historiasta ei vain pappiloiden valtaisa kulttuurityö vaan myös niiden sitoutuminen sääty-yhteiskuntaan. Tämä havainto voi auttaa meitä löytämään omana aikanamme terveellisen välimatkan nyt elämäämme muokkaaviin väkeviin voimiin. Kulutustottumuksemme, virkaehtoja vapaa-aikajärjestelyt, kerrostalon omistusasunnon sidokset ja anonymiteetin sekä virkamiesmäistymisen luomat sovinnaisuudet olisi nyt alistettava teologia-käytännölliseen "läpivalaistukseen", jos aiomme löytää teologisesti paremmin perustellun etäisyyden oman yhteiskuntaamme kuin meitä ennen eläneet virkaveljemme sääty-yhteiskuntaa. Yksin tästä tehtävästä ei selvinne kukaan. Yhdessä löydämme ehkä tien, jota voimme kulkea vapain sydämin.

Yksi osa-aspekti tästä pappisrooliamme syvästi muokkaa vasta kudoksesta on tämän jakson otsikossa. Pappila oli kristillisen kasvatuksen instituutio. Mitä sen tilalle? Jokaiseen kotiin oma kotialttari. Tämä aluksi ehkä illusoriselta kuulostavan toivomuksen taustana on ns. viikkotaulusuunnitelma, jonka perusidea nousee ns. köyhien Raamatun kuvasykleistä muodostettavasta koko kirkkovuoden kattavasta kuvastosta, joka pienimuotoisena painettuina kuvina voisi olla esillä ei vain seurakuntien sakraalituloissa vaan myös kodeissa. Tällainen kotialttari ja siihen liittyvä opetus katekismusmeditaation käyttöön otosta joksi sen luterilaisen kristityn hurskausihanteena voisivat mielestäni siirtää luontevasti yhteisen pappeuden normaalimuotona pappilainstituution perinnön koteihin. Tämä hanke muuttaisi olennaisesti nykyistä seurakuntiemme lähinnä kokoamiseen pyrkivää toimintastrategiaa, vapauttaisi työntekijät turhista termiineistä ja ohjaisi pastoraalisen työpanoksen oikeisiin kohteisiin. Omasta puolestani pidän viikkotaulu- ja kotialttarisuunnitelmaa yhdessä yhteisen pappeuden tekemisessä vastuulliseksi kotien hurskauselämästä tärkeimpänä koko kirkkoamme koskevana hankkeena. Keskushallinnossa kirkostamme syntynyt kokemus on opettanut, että kaikkein tärkeimmät

hankkeet on vain pantava toimeksi ilmaa: mitään erityisiä kirkon keskusjohdon hallintoelinten päätöksiä. Kirkkomme on siten avara, että eleetön ja vähin äänin tapahtuva suurhankkeiden toteutus etenee omalla painollaan eikä kukaan näe silloin sitä aiheelliseksi vastustaa. Jos Teistä, rakkaat Veljet, tämä hanke on hyvä, pankkaamme se vain toimeksi!

6. Kansankirkosta kansojen kirkoksi

Sekularisaatio on kirkon hengellisen voimattomuuden käänköpuoli. Tällä vuosisadalla läntisen kulttuurin yleisilmeen valtavoimaksi muodostuneella maallistumisella on pitkät juuret. Jokainen vakava yritys sekularisaation ymmärtämiseksi ja sen henkis-hengelliseksi voittamiseksi edellyttää kirkon perustavan itseymmärryksen reflektioimista näiden juurten viimeisiin ituihin asti.

"Kansankirkosta kansojen kirkoksi" on yhtäältä henkis-hengellisen välienselvittelyn aloittamista sekularisaation kanssa ja toisaalta perustava konseptia kirkon hengellisen voimattomuuden syiden ymmärtämiseksi ja siinä määrin kuin se on meidän vallassamme myös niiden poistamiseksi.

Tämän hankkeen ydinongelma on kirkon suhde ns. suureen valtaan. Kirkon historia tuntee kolme perustavaa linjausta: Paavin ylivaltavaatimus lännen kirkossa, kaesaropapismi Bysantin kirkossa ja kansa-kansat- ekklesiologia orientaalisisissa kirkoissa. Reformaation synnyttämien kansankirkkojen suhde suureen valtaan on ikään kuin kaesaropapismin läntinen muoto. Näistä kolmesta ratkaisusta vain orientaalisten kirkkojen teologia voi tulla kysymykseen: kansankirkosta kansojen kirkoksi. Sekä paavin maailmanvaltavaatimus että kaesaropapismi ovat kumpainenkin edistäneet sekularisaatiota.

Liittoutuminen ns. suureen valtaan, jolla tarkoitan suurinta tuntemaamme vallantäyteyttä syntiinlankeemuksen jälkeisessä maailmassa, herättää aina vastavallan, joka haluaa kiistää valtaan sitoutuneen kirkon oikeuden puhua Jumalan nimissä. Kirkko voi käyttää vain ns. kiistämätöntä valtaa, siis valtaa, jota ei voida moittia mistään vääryydestä eikä myöskään - "voimattomuudesta", siis heikkoudesta, joka ei ole maailmassa vallitsevan pahuuden mahdin mittainen.

"Menkää ja tehkää kaikki kansat minun opetuslapsikseni" jne, Baabelin tornin rakentamista seurannut ihmiskunnan hajautuminen "kansoiksi" on Herramme antaman tehtävän lähtökohta. Hänestä ja Häneen rakentuva ruumis on syntiinlankeemuksen aiheuttaman hajautumisen korjaus. ja samalle kiistämättömän vallan manifestaatio. Kansankirkko tilanteen meissä väistämättä synnyttämä tehtäväkentän kaventuminen voidaan voittaa vain kansa – kansat -eklesiologian avulla, joka väistämättä johtaa koko maailman kattavan lähestysstrategian luomiseen

7. Kutsuttu jaloön työhön –veljestö

Veljestön jäsenet ottavat vakavasti pappiskutsumuksessaan sen, mihin jokainen muukin kirkkomme pappi on pappisvalassaan sitoutunut. Tavoitteena ei siten ole ryhtyä johonkin "erikoiseen" vaan keskittyä olennaisimpaan pappisviran hoidossa ja ponnistella keskeisimmissä asioissa kirkkomme uudistumiseksi. Veljestön merkitys tulee olla ennen muuta siinä, että se auttaa jäseniään harjaantumaan Jumalan palvomisessa, yhteisessä rukouksessa, meditaatiossa, teologisessa reflektiossa ja pappisviran käytännöllisessä harjoittamisessa.

Veljestön jäsenet pitävät vähintään yhden vuotuisen kokouksen, jonka ohjelmassa on runsaasti yhteistä rukousta, meditaatiota, pastoraalisen habituksen, liturgisen habituksen ja missionaarisen valmiuksen kehittämistä. Ohjelman tulee olla väljä ja tarjota tilaisuus kiireettömään hengelliseen virkistymiseen ja irtaantumiseen suorituspainoiden lainalaisuudesta.

Veljestön säännöt muokataan yhteisön neuvonpidon pohjalta